

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 5/8 (4) – 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abduraimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdulkaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarqand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Bexzod Xamidovich

QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR 9-15

Yakubov O'tkir Shermamatovich

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA

DEMOGRAFIK JARAYONLAR 16-20

Ahmedova Dilafruz Xusan qizi

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН–ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ

АКС ЭТИШИ (XIX АСР) 21-27

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich

SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR

YO'LLARNING O'RNI 28-32

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li

КИТОБАТ SAN'ATI 33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Машарипов Озод

ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА КОМПЛЕКС ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 37-51

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rajabov Alisher Shavkatovich

MIRBOBO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA

MA'NAVIY MUHIT 52-55

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR 56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Джалилова Сарварой Мехрожовна

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ

УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА 61-66

Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,

SIYOSIY NUTQDA SAMIMIYLIK 67-72

Saidova Nodira Djahangirovna,

INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH 73-77

Sulaymonov Bobir

ZAMONAVIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI 78-83

Faxriddinova Dilfuza

TABRIK NUTQIY AKTI HAQIDA 84-87

Xusainova Zebo Ikramovna

RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARINING NAMOYON BO'lishi 88-94

Karimova Vasila Vahobovna

"GENDER" – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович

АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich

TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA'MINLASHNING RETROSPEKTIV TAHLILI 113-123

Халиқулов Комолиддин Носирович

ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи

ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович

ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi

OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK D A N HIMOYALASH HUQUQINING IJTIMOIIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон

КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли

МЕҲНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИ БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin

XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISHNING RIVOJLANISHI: DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович

Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич

МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зулфия Жадигеровна

ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

Ниязова Регина Рустамовна

ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА
ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ
ПОДГОТОВКИ 196-202

Jabborova Dilafrō'z Ismatullo qizi

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMLARINI
RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI 203-206

Tursunov Adizjon Nurali o'g'li

BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI
RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI 207-212

Naimova Durdona Soxibovna

YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR
TA'LIM TIZIMI 213-217

Hamroyeva Sevara Nasriddinova, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich

"BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA
EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI"
(MOLEKULALARNI TEZLIKLA BO'YICHA TAQSIMOTI" MAVZUSI MISOLIDA) 218-222

Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'l

SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI 223-227

Мустафоева Дурдона Асильовна

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА 228-234

Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna

TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI 235-239

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

REFLECTION IN LETTERS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN THE KOKAND AND KHIVA KHANATES (19TH CENTURY)

Akhmedova Dilafruz,

Doctoral Student, Institute of History, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

Email: dilafruz.ahmedova.92@mail.ru

Abstract. This article discusses the exchange of letters and diplomatic relations between the Kokand and Khiva khanates in the 19th century. The mutual correspondence of the khanates is based on the materials of the collections from fund I-125, inventory 2 of the National Archives of Uzbekistan, as well as data from historical works.

Keywords: letter, message, petition, messenger, crowd, khan, amir, kushbegi, dynasty, ambassador, diplomatic relations, verse, at-taksir, slavery, trade.

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН-ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ АКС ЭТИШИ (XIX АСР)

Ахмедова Дилафруз Хусан қизи,

ЎЗР ФА, Тарих институти таянч докторанти

Аннотация: Ушбу мақолада XIX асрда Қўқон ва Хива хонликлари ўртасидаги мактублар алмашинуви ва элчилик алоқалари хусусида сўз юритилади. Хонликларнинг ўзаро ёзишмалари Ўзбекистон Миллий архивининг И-125 жамғарма, 2-рўйхатидаги йиғмажилдлар ва тарихий асарлар маълумотларига асосланди.

Калит сўзлар: нома, мактуб, истимолатнома, чоповул, оломон, хон, амир, қўшбеги, сулола, элчи, дипломатик алоқа, оят, ат-тақсир, қулчилик, савдо-сотик.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N03>

Давлатлар ўртасида алоқаларни тўғри йўлга қўйишда ахборот алмашинуви муҳим аҳамият касб этади. XIX асрнинг бошларида геостратегик жойлашуви ва иқтисодий имкониятларидан келиб чиқиб, Қўқон ва Хива хонликлари ўзаро дипломатик алоқалар ўрнатиб, яхши қўшничилик сиёсатини олиб борган. XVIII аср боши ва иккинчи ярмида ҳокимиятни кўлга олган Минг ва Қўнғирот сулолалари XIX асрнинг бошларига келганда фаол муносабатга киришди. Хива хони Муҳаммад Раҳимхон I (1806-1825) хонлик ҳудудларини кенгайтириб, давлатни мустаҳкамлашга ҳаракат қилган. Қўқон хони Умархон (1810-1822) ҳам ички сиёсатда барқарорлик ўрнатилиб, ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаётни тараққий эттиришга ва таҳдид солувчи кучлардан холос бўлишга ҳаракат қилди. Умархон Бухоро амири Ҳайдар билан ўзаро зиддиятли муносабатлари сақланиб турган вақтида мусулмон оламининг нуфузли ҳукмдорлари орасида ўз мақомини қонунийлаштириб олишга интилади[2; 149-150-б]. У қўшни

хонликлар билан муносабатга киришишда ўз ҳокимиятини мустаҳкамлаш ва дахлсизлигини кўзлар эди.

Хонликлар ўртасида яхши қўшничилик муносабатлари йўлга қўйилиши даврни акс эттирувчи ўзаро ёзишмаларда ўз аксини топган. Манбаларда Муҳаммад Раҳимхон I Сорбонтўпага келиб, ариқ қазуви вақтида (ҳижрий 1230/1815 йилнинг апрел ойида) унинг ҳузурига юборилган Сайид Муҳаммад ҳожи ҳақида эслатиб ўтилади[9; 414-б]. Элчининг ташрифдан сўнг, Муҳаммад Раҳимхон I элчиларини Умархоннинг Туркистон ва Дашти Қипчоқ ҳудудларининг фатҳи муносабати билан муборак этиб нома юборган[23;156-б]. Хива элчиси “Хўқандда қолиб, иззат-икром ва меҳмондорчиликдан кейин кетишга рухсат олиб” қайтганида, унга жавобан Умархон элчига Абдулҳолиқ қоровулбегини қўшиб, совға-саломлар билан мактуб юборади[14;30-б].

Қўқон хони таркибига Дашти Қипчоқ ерларининг киритилиши уни Хива хонлиги чегараларига яқинлаштирди. Бухоро амирининг минтақадаги ҳукмронлиги учун кураши, Хива ва Қўқон хонликлари ўртасида иттифоқнинг ташкил топишига замин тайёрлади. Қўқон хонларининг Усмонли султонларига ёзган мактубида: Хитойнинг Шарқий Туркистон масаласи ва Бухоро ҳукуматининг Қўқон ва Хива иттифоқчилигига қарши ҳаракат олиб борганлиги тўғрисидаги маълумотнинг мавжудлиги минг ва қўнғирот сулоласи вакиллариининг тутган йўлидан дарак беради[8; 33-34-б].

Бухоро амирлигига қарши ҳаракатларини Умархон Хива хони Муҳаммад Раҳимхон номига “...агар мен томонга марҳамат назарлари билан ишора қилиб, саркашлиги била маълум бўлган Бухоро подшоҳининг аҳволини хароб қилишга амр қилсалар, агар Парвардигор ўз лутфи карами билан мададкор бўлса аминманки, уларни таг-туғи билан юлиб ташлардим. Ассалом аттақсир” ёзилган мактубида маълум қилган[14;26-б]. Одатда, “тарафкашлик сиёсати” Бухоронинг Қўқон ёки Хива хонликлари томонга юриш қилганларида юзага келар ва икки сулоланинг иттифоқ бўлишига сабаб бўлар эди.

Юқоридаги фикрни 1821 йилда Бухоро амирлигига қарши ички муҳолиф кучларнинг ҳаракатларини Хива ва Қўқон хонлари томонидан қўллаб-қувватлаши ҳаракатлари натижасида юз бергани манбаларда учрайди[3. 10]. Оқибатда, Хоразм қўшинлари Амударё бўйидаги Чоржўй мавзесига келиб, амирлик қўшинларини енгади ва ҳаттоки, Қорақўл ҳудудларигача етиб боради. Муҳаммад Раҳимхон I нинг 1821 йил июнь ойида Дўсимбий ва Бекижонбек Бухорийни етти минг киши билан, август ойида Ниёз баҳодир бошчилигида ёвмут оломони Бухорога қарашли Элжикка чаповул юборилиши амирни қийин аҳволга солиб қўйди[9; 453-454-б].

1821 йил 28 июнида Хива қўшинларининг Бухоро амирлиги ҳудудларига кириб келганлигини ҳақида хабарлардан сўнг, Умархон 12 минг аскар билан Бухоро ҳудудларига юришга отланади[16;179-180-б]. Умархоннинг урушга қаттиқ тайёргарлик кўрганлигини ва Муҳаммад Алихон, Тўрақўрғон ҳокими амирзода Султон Маҳмудхон, Дашти Қипчоқ ҳокими шаҳзода Абдуллахон ва бир қанча амирзодалар одамлари билан келиб қўшилганлиги борасида маълумотлар икки сулола иттифоқи билан боғлиқ ҳаракатларни кўрсатади[4; 67-б]. Муҳаммад Раҳимхон I нинг Қўқон хони Умархон билан Бухоро амирлигига қарши, хитой-қипчоқ сардорларига мактуб юбориб, қўллаб-қувватлаши ҳақидаги хабарномалар жўнатган[6; 108-б].

Иқтисодий муносабатлар ва элчилар хавфсизлигини таъминлаш икки сулола вакиллари учун бирдай муҳим бўлган. 1819-1820 йилда Қўқон хони Умархон ўз элчиси ҳожи Мир Қурбонни Рум султони Султон Маҳмудхон (1808-1839) ҳузурига юборади. Икки давлат ўртасида Хива хонлиги ҳудуди “кўприк” вазифасини ўтаган. Румдан қайтаётган Қўқон элчилари йўлда Урганчга кириб, Муҳаммад Раҳимхон билан учрашганлиги манбаларда эслатилади. Муҳаммад Раҳимхон Румдан келган совғаларни хавфсизлигини сақлаш мақсадида олиб қолади [11; 378-б], биров вақт ўтиб Абдулхолиқ қоровулбеги ҳамроҳлигида Рум халифаси Умархон учун юборган совғаларини бериб юборганлик хабарини жўнатади[2;149-150-б].

Бухоро амири Насрулло (1826-1860) даврида Қўқон хонлигига олиб борилган босқинчилик юришлари муносабати билан ҳарбий кўмак масаласида кўплаб мактублар алмашилган. Амир Насрулло томонидан Қўқонга ноиб қилиб тайинланган Иброҳимга қарши қўзғолон кўтарилганда, Бухоро амирига иккинчи томондан зарба бериш мақсадида Хива хони Оллоқулихон (1825-1843) Бухоро сарҳадларига қўшин тортади[13;158-б]. Мазкур юриш Оллоқулихоннинг Шералихон(1842-1845)га дўстлик ёрдами берилишидан ташқари, ўзига қарши бўлган соруқ ва солур туркманларини амир томонидан қўллаганлигига жавоби эди[15; 58-б]. Курашлар даврида Шералихондан Қорабош додхоҳ элчи бўлиб, Хивага келади. Оллоқулихон ҳам Бобобек элчисини қўшиб жўнатади. Курашларда Оллоқулихон Бухоро амирини қийин аҳволга солиб қўйиб, *“Қўқон ҳудудини қонуний ўз эгаларига қайтариш кераклигини айтиб, акс ҳолда, унга қарши уруш эълон қилишини”* билдиради[12;116-б] Амир вазиятни ўзгартиришга ҳаракат қилаётган вақтда, *“Урганж ҳокими Оллоқулихон бу дунёдан ўтибди ва ўрнига тўнғич ўғли Раҳимқулихон ҳукумат тахтига чиқибди, деган хабар келди”*[11; 122-б]. Амир Насруллоҳ бу хабардан қувониб, эндиликда Қўқон ҳудудларига таъсир ўтказишда муаммолар юзага келмаслигидан хурсанд эди.

Қўқон хони Шералихон (1842-1845) ташқи сиёсатда қўшни давлатлар билан дўстона муносабат ўрнатишга ҳаракат қилади. Унинг даврида Бухоро амирлигининг босқинчилик ҳаракатига чек қўйилади. Шералихон номидан Қорабош додхоҳ янги ҳукмдорнинг тахтга ўтирганлиги хабарини Урганчга етказиб боради. Ушбу ташрифга жавобан, Хива хони Раҳимқулихонга (1843-1846) ихлоснома жўнатиб, Шералихоннинг ҳокимиятини тан олиб, дўстлик муносабатини билдирган[11; 137-б].

Шералихоннинг ҳарбий ҳаракатлари натижасида Хўжандни босиб олинади. Бу борада, Хива хони Раҳимқулихонга мактуб ёзиб, *“Ҳозир айни ёрдам берадиган ва мадад кўрсатадиган пайтингиздир. Ҳали келмаган вақт борасида ўйлаб, шу кунларда подшоҳга қарашли мамлакатнинг чекка юртларини қўлга киритишни пайсалга солманг. Шоядки, шунча ҳаракатимиз билан Мовороуннаҳрнинг Хўжанд устидаги бу қўшинини тор мор келтириб, нарироққа улоқтириб ташласак”* деб, таъкидлаб ўтади[5;146-б]. Бу вақтда Бухоро амирлигида ички исёнлар ва Шаҳрисабзда амирга қарши бошланган қўзғолон ҳаракатлари натижасида амир ҳам ички ҳам ташқи сиёсатда қийин ҳолатга тушиб қолади.

Раҳимқулихон Шералихонни Бухоро амирлигига қарши курашда қўллаб-қувватлаб, *“биз Бухоро томонга қўшин тортиб, Бухоронинг бир фарсах еригача босқин-чопқин уюштирдик. Сиз ҳам вақтни қўлдан бой бермасдан, отланинг”* мазмунидаги хат-

хабар жўнатади[11; 675-б]. Шералихон мазкур хат мазмуни билан танишгач, дарҳол фарзанди Абдурахмонбекни Фарғона лашкари билан Ўратепа томонга юборади.

Хива-Қўқон хонликлари ўртасида мунтазам элчилар ва хатлар алмашинуви Хива хони Муҳаммад Аминхон (1846-1855) ва Қўқон хони Худоёрхон (1845-1858 биринчи ҳукмронлик йиллари) давригача давом этади. 1846 йилда Муҳаммад Аминхон Абдулҳакимни элчи қилиб Худоёрхон ҳузурига юборади. Ушбу ташрифда янги ҳукмдорнинг тахтга ўтирганлиги ва мураккаб вазиятларда бир-бирини қўллаш мазмуни акс этади. Ушбу элчиликка жавобан Муҳаммадкаримбий Хивага ташриф буюради.

Худоёрхонга қирғиз-қипчоқларнинг етакчиси Мусулмонқул ҳокимиятни бошқаришда ёрдам бериб, ташқи сиёсатда ўз сўзига эга бўлиб олади. 1263/1846-1847 йили Мусулмонқулнинг Хива хони Муҳаммад Амин (1845-1855) га юборган хати Хива ва Қўқон хонликларининг ўзаро дўстлик алоқаларини ифодалайди. Ўзбекистон Миллий архиви фондида сақланаётган мактубда Қошғар ва Еттисув шаҳарларини хитойликлардан озод қилганлиги тўғрисида маълумот келтирилади[20]. Хабарга кўра: *“Қошғар ва Етти шаҳрини хитой ва кофирни дам тиғи бедариғдан ўтқариб уларни нопок қадамидан Қошғар ўлкасини пок ва мусаҳҳар қилиб, кўнгил истаган у шаҳарларни фатҳ этиб, бақий атоссейф (бошқа тирик қолганлар) неча нафар чурчут бадкор душмандан ҳақ дин – ислом учун асир қилинди”* деб, сўз юритилади. Ушбу фатҳ хушхабарини қўшни давлатлар қатори Бухоро амири Насрулло (1826-1860)га ҳам маълум қилганлиги мактубда айтиб ўтилган. Унда: *“Ул зафар воқеасининг исботи учун манғит подшосига икки нафар хитойни юбордикким, диёнат ва диндорлик йўлидан зоҳиран хушвақт бўлур”* дея, хурсандчилигини етказади. Мазкур хабар *“шаввол ойининг ўттизинчи, шанба куни отланиб, зулқаъда ойининг тўққизинчиси, якшанба куни бу остони олий арши ошиёнга дохил бўлиб етушар”* дея, битилган.

Миллий архивнинг тарихий ҳужжатлари орасида 1261/1864-1865 йилда Қўқон хони Худоёрхондан Хива хони Муҳаммад Аминхонга ёзилган яна бир мактуб учрайди. Мактуб дўстлик ва ҳамкорлик мазмунида бўлиб[13], унда *“Қодирнинг лутфи ва ғоятсиз марҳамати билан давлатимиз жаҳондорлик сарири узра барқарор турибди”* — деб, Қўқон хонлигининг сиёсий ҳолати маълум қилинади. Шунингдек, ўртадаги дўстлик алоқалари абадий бўлиши ва *“бориш-келиш”* анъанаси узоқ йиллар давом этилиши ният қилинган. Мактубнинг етказувчиси этиб сайид[17] даражасидаги *“Қато Хўжадан марсул қилиган”* лиги қайд этилган. Мазкур элчи *“мактуб мазмунини борганда ўзи сизнинг ҳузурингизда тил тақрир қилиб баён қилади”* деб эслатиб ўтилган. *“Мактуб сўнггида “Сайид Худоёрхон ибн Шер Муҳаммад Алихон” муҳри босилган. Ҳажман кичик бўлса-да, кўплаб тарихий даврни кўрсатувчи ушбу мактуб, Худоёрхоннинг Хива хони Муҳаммад Амин билан яхши қўшничилик сиёсатини олиб борганлигини кўрсатиб беради.*

Худоёрхон томонидан Муҳаммад Аминхонга ҳижрий 1263/1846-1847 йил санаси билан қайд этилган яна бир мактуб мавжуд. Мактуб мазмунида Қўқон ва Бухоро ўртасида талаш ҳудуд сифатидаги Ўратепа ва Жиззах қалъаларининг Қўқон хонлиги томонидан эгалланганлиги келтирилади. Мактубда *“зулҳижжа ойининг ғирраси пайшанба куни жамий аркони давлат Ўратепадан 8 тош миқдор ўтиб бориб, Ём, Зомин ва Жиззахни мусоҳара этиб, манғит жамоасини тарош қилиб, 4 лак қави(куч), 10 минг*

туя ва 9 минг от ва 15 минг пиёда ғанимат олиб, ҳисобсиз моллари билан неча юз минг манғитни банди ва асирни зўрлик билан олдиқ” деган маълумотлар ўрин олган[18].

Мактуб давомида, Қўқон хонлигининг Рум (Туркия) давлати билан элчилик алоқалари ҳақида сўз юритилади. Қўқон хонлигидан Рум султонлигига ўтиш учун Хива хонлиги чегара кўприк давлат эканлиги кўрсатиб берилган. Мактуб мазмунида Қўқон хони томонидан элчи Ҳожи Рўзибекни Рум давлатига юборилаётганлиги келтирилади. Мазкур элчини Хива ҳудудидан ўтказиб қўйиш масаласида Муҳаммад Аминдан ёрдам сўраб мурожаат қилганлиги хат мақсадида акс этади. Унга кўра: “...Ҳожи Рўзибек ирсол қилинди. Рум халифаси хизмати олийларига буюрдик. Унга рухсат бериб қаламравларидан ўтганча ходим тайин этсалар” деб илтимос қилади. Қолаверса, дипломатик анъаналарига риоя қилинган ҳолда, мактубда “бир тўп товар ва яна жура (тўплам) адрас юбордик” – деб, маълум қилади. Мактуб сўнггида “Сайид Худоёрхон ибн Шер Муҳаммад Алихон 1263 ҳ.й” номи билан муҳр туширилган.

Худоёрхон мамлакатда ички тартибсизликларга барҳам бериб, ташқи алоқаларини йўлга қўйишга киришади. Шу мақсадда 1848/1849 йил ўғлининг тўйи муносабати билан қўшни хонлик ҳукмдорлари қаторида Хива хони ҳам таклиф этилади. Бу орқали минтақада дўстлик ва яқин иттифоқчиликни йўлга қўйишни кўзлайди. Икки сулола вакиллари Бухоро амирлигига нисбатан “умумий душман” сифатида қараб, унга қарши ҳарбий ҳаракатлар олиб боради. Бундай ҳолатларда “истимолатнома”, яъни ўз томонига оғдириб, тарафида бўлишга ундаш каби мактублар кўплаб алмашилган[1;208-б]

1858 йили Худоёрхоннинг акаси Маллахон (1858-1862) Қўқон хонлиги тахтига қўлга олганлигини билдириб, Хива хони Сайид Муҳаммадхон (1856-1865)га мактуб жўнатади. Ака-ука ўртасидаги қарама-қаршиликлардан сўнг, Маллахон ғалаба қозониб, ҳукмдор бўлганидан хабари бўлмаган Сайид Муҳаммадхон (1856-1865) олдинроқ Соҳибназарбий элчини Худоёрхон ҳузурига юборган эди. Ҳукмдорлар алмашса-да, элчилар муносиб кутиб олинади. Маллахон мактубга жавобан, дўстлик ва бирдамликни изҳор этиб, Мирзо Абдулваҳҳоб панжохбошини ҳамроҳ қилиб юборади[10].

1281/1864-1865 йилларда Қўқон хонлиги Султон Сайидхон (1863-1865) Хива хони Муҳаммад Раҳимхон II (1864-1910) га юборган мактубида Россия империясини Туркистон хонликлари ҳудудларига бостириб келиши хавфи ҳақида сўз юритилган. Қўқон хони рус аскарларининг “Куфра-йи Урусия Уч Олмати тарафидин хуруж қилиб, Авлиёота қўрғонин олиб ва яна Оқмасжид тарафидаги Туркистон қўрғонин олди деб, дорулсатана Хўқандда эшитиб ... шарийат ҳукми била ғазот қилмоқни фарз-и аъйн билиб”, шу сабабдан Чимкентга қўшин тортганлигини маълум қилган. Мазкур хабарни Усмонли Турк султониغا етказиш учун дўстлик ва иттифоқчилик қилиш мақсадида элчи юборилаётганлиги тўғрисида Хива хонига хабар берган. Хива хонидан элчиларни ўз ҳудудларидан ўтказиб қўйишни сўраб, “...бул ҳодисотларни Сиз биродаримизга эълум (маълум) қилиб, содатпаноҳ эшон Сайид Яъқубхўжа нақиб қози калонни ирсол этиб (юбориб), бу маҳораба ва мақотилаларни бир-бир баён этиб, жаноб халифа ал-раҳмон Султон-и Румға арзадошт айлаб, элчи қилиб юбордук ... меҳрибон бўлуб, жаноби мазкурни ... эсон-омон халифа хизматлариға ўтқариб юборсалар хурсандлик ҳосил бўлур” деб, айтиб ўтган[20].

Худоёрхон ҳокимиятни қайта қўлга киритганлигини Муҳаммад Раҳимхон II га маълум қилиб, мактуб юборади[2]. Ушбу мактубда Фарғона вилоятида бўлаётган жараёнлар ҳақида маълум қилинади. “Аллоҳнинг карами билан меросий бўлган Фарғона вилояти тахтини иккинчи маротаба фатҳ этдим” деб, Фарғона тахтини қайта эгаллаганлигини билдириб, *”فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا إِنَّا”* [Инна фатаҳна лака фатҳан мубийна][7] оятини келтиради. Мактубда Қўқон тахтини эгаллаганлигини билдириб ўтилади. Алимқули амирлашкарнинг фаолияти ҳақида “У қайта ўзининг номаъқул ва фасод ишлари билан ўзига жазо орттириб олди” — дея, изоҳ берилади. Шу билан бирга, улар ўртасидаги зиддиятлар ва қўшин тўплаб, ўз хатида бу ҳолатга нисбатан ҳадиси шарифдан: *”كل شئني تنني وتثليث”* [Кўлли шаййин тас(т)ни ва тас(т)аллус] жумласи келтирилиб, қўшинлар сони ортиб, Фарғона ҳудудлари учун жанг қилинганлиги билдирилади.

Мактуб матни давомида хонликлари баъзи кишиларнинг исён кўтарганлигини эслатиб ўтилиб, Қўқон (Новад), Хўжанд ва Қурама ҳамда бошқа ҳудудлар Қўқон хонлиги тасарруфига киритилгани қайд этади. “Хурсандчилик хабарини етказиш учун Саъдуллоҳ Хўжа Ўроқни юбордик” ва “қолган гап сўзларни у етказиши” маълум қилинган. Мактуб санаси 1283/1866-1867 йилнинг рабби ул соний ойида эканлиги матнда келтириб ўтилган.

Хулоса ўрнида икки сулола ўртасидаги ёзишмаларда ҳукмдорлар ўзаро мактублар алмашинувида ҳокимиятини мустаҳкамлаш ва қонуний кучга эканлигини билдириш мақсадида юборганлиги кўринади. Шунингдек, чегарадош ҳудуд сифатида манфаатлар юзасидан муносабатга киришишга ҳаракат қилган. Бу эса Хива ҳукмдорларининг Орол ҳудудларини ва Қўқон хонларининг Дашти Қипчоқ ҳудудларини қўлга киритганидан сўнг, давлат чегаралари туташиб, ҳар соҳада муносабатга киришганлигида кўринади. Иқтисодий ва транзит савдо ва элчилар алмашинувида “кўприк” вазифасида бир-бирига ён босган. Манфаатлардан яна бири, умумий душман деб қаралган Бухоро амирлигига қарши курашиш учун доимо бир-бирини қўллаганлигини кўрсатади.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Аллаева Н. Хива хонлигининг дипломатияси ва савдо алоқалари (XVI – XIX асрлар). Тошкент: Академнашр, 2019. – Б. 208.
2. Бабаджанов Б.М. Кокандское ханство: власть, политика, религия. Токио-Ташкент, 2010. – С. 150. 149-150.
3. Григорьев В. В. О некоторых событиях в Бухаре, Коканде и Кашгаре. Записки Мирзы-Шемса Бухари. — Казань, 1861. – Б. 10.
4. Дусалиев М. Қўқон хонлигининг Ўзбек хонликлари билан ўзаро сиёсий алоқалари тарихи. // Ўтмишга назар. № 2 махсус сон. – Тошкент, 2023. – Б. 67.
5. Зафарномаи Хусравий. Форс-тожик тилидан таржимонлар, изоҳ ва кўрсаткичлар муаллифлари Ш.Воҳидов, Ш.Жўраев. Масъул муҳаррир ва туркум муаллифи Ш.Х. Воҳидов. – Тошкент, 2011. – Б. 146.
6. Иванов П. П. Восстание китай-кипчаков в Бухарском ханстве 1821—1825 гг. Источники и опыт их исследования. Труды Института востоковедения. XXVIII. Москва – Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1937. – С. 108.
7. Қуръони карим. Фатх сураси, 1-оят: “Албатта, Биз сенга равшан фатҳни бердик” (“Фатх” сўзи луғатда “очиш” маъносини англатиб, Исломга қўшишга айтилади.

- Мусулмонлар бирор жойга бориб, хоҳ уруш билан, хоҳ сулҳ билан Исломга киритсалар, ўша ерни “фатх қилинди” дейдилар).
8. Маҳмудов Ш. Ҳадъялар Қўқон хонлиги ва Усманийлар давлати ўртасидаги дипломатик алоқалар воситаси сифатида. // Ўзбекистон тарихи. 2020. № 1. – Б. 33-34.
  9. Мунис ва Огаҳий. Фирдавс ул-иқбол / Масъул муҳаррир ва туркум муаллифи Ш.Воҳидов. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2010. – Б. 453-454, 414.
  10. Муҳаммад Ризо Эрнийезбек ўғли Огаҳий. Жоме ул-воқеати султоний, VI жилд. – Тошкент: Ғ.Ғулом, 1980.; Ўзбек дипломатияси тарихидан. (тарихий очерк ва лавҳалар) / М.М. Хайруллаев таҳрири остида. — Тошкент, 2003. – Б. 339-340; Полвонов Н. Қўқон ва Хива хонликларининг ўзаро элчилик алоқалари тарихига доир ... – Б. 185-186. Аллаева Н. Хива хонлигининг дипломатияси ва савдо алоқалари (XVI – XIX асрлар). Тошкент: Академнашр, 2019. – Б. 214.
  11. Муҳаммадҳакимхон тўра. Мунтахаб ат-таворих. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2010 – Б. 122.Б. 137.Б. 675.
  12. Назирова Ҳ. Қўнғиротлар сулоласи тарихнавислигида МуҳаммадРизо Огаҳийнинг “Зубдат ут-таворих” асари. дисс.тарих.фан. ном. – Тошкент, 2022. – Б. 116.
  13. Муҳаммад Ризо Мироб Эрназарбек ўғли Огаҳий. Асарлар.V жилд. Риёз уд-давла / Нашрга найёрловчи Ғ. Каримов. Масъул муҳаррир С. Долимов. Тошкент, 1980 – Б. 158.
  14. Отахонов Ф. Қўқон ва Хива хонликлари ўртасида 1821 йилда тузилган ҳарбий иттифоқ ва унинг оқибатлари (“Шоҳномаи нусратпаём” маълумотлари таҳлили) // Ўзбекистон тарихи. 2012. № 2. – Б 26, 30.
  15. Полвонов Н, Шерипов У. Қўқон ва Хива хонликларининг ўзаро элчилик алоқалари тарихига доир (XIX аср). // Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси. Хива, 2019. – Б. 58.
  16. Полвонов Н. Қўқон ва Хива хонликлари ўртасидаги ўзаро элчилик алоқалари тарихига доир (XIX аср) // Ўзбекистонда элчилик хизмати тарихидан: талқин ва таҳлил. Республика илмий-амалий конференцияси материаллари тўплами. – Тошкент, 2017. – Б. 179-180.
  17. Саййидлар — Муҳаммад (с.а.в) нинг авлодларига берилган унвон
  18. ЎзМА, И-125 жамғарма, 2-рўйхат, 240 йиғмажилд, 2 варақ.
  19. ЎзМА, И-125 жамғарма, 2-рўйхат, 240 йиғмажилд, 3 варақ.
  20. ЎзМА, И-125 жамғарма, 2-рўйхат, 241 йиғмажилд, 1 варақ.
  21. ЎзМА, И-125 жамғарма, 2-рўйхат, 240-йиғмажилд, 1 варақ.
  22. Хива “Ичан қалъа” қўриқхона-музейи архивида Қўқон хони Худоёрхоннинг Муҳаммад Раҳимхон II га ёзган мактуби.
  23. Худоёрхонзода. Анжум ат-таворих (Тарих юлдузлари). – Тошкент: Фан ва технология, 2014. – Б. 156.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).